

DOI: <https://doi.org/10.28925/2311-2425.2021.169>
УДК 821.111.09

«НАЙГЛИБШІ ГЛИБИНИ ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ»: ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ МОТИВИ В РОМАНІ КОРМАКА МАККАРТІ «ДОРОГА»

Качур І. І.

Київський університет імені Бориса Грінченка (Київ, Україна)

i.kachur@kubg.edu.ua

ORCID: 0000-0003-4110-5629

У статті розглядається реалізація основних принципів екзистенціалізму на матеріалі роману Кормака Маккарті «Дорога». Авторка доводить, що ця філософська течія, основою якої є вчення про буття та людську екзистенцію, мала суттєвий вплив на формування світової літератури та виникнення однойменного літературного напрямку. Твори американського письменника Кормака Маккарті відрізняються філософським спрямуванням та широкою тематикою. Зокрема, у пошуку відповідей на онтологічні питання автор звертається до тем життя та смерті, свободи, стосунків батьків і дітей, людини й природи. Постапокаліптичний роман «Дорога», який приніс митцю світову славу, можна назвати вершиною його письменницької майстерності, оскільки твір ідейно-тематично, композиційно та стилістично уособлює традиційні риси всієї творчості Маккарті. Нечисленна персонифера роману дає змогу сконцентрувати увагу читача на філософському підмурівку роману. Так, автор піднімає та намагається знайти відповіді на ключові питання сенсу та мети людського існування. Це дає змогу виділити значну кількість екзистенційних мотивів, зокрема: абсурдність буття, безнадія, страх, свобода, відчуження, індивідуальність і інші. Мотив абсурдності проявляється у зображенні майже повністю непридатного для життя світу, в якому панують жорстокість та смерть. Персонажі — позбавлені будь-яких ілюзій, розчаровані в житті, особливо старше покоління, намагаються просто вижити та зберегти свою індивідуальність. Головних героїв постійно переслідують страх голодної чи насильницької смерті, втрати людяності й надії на краще майбутнє. Проте страх звільняє їх від умовностей і законів ворожого світу, надає сенсу існуванню.

Ключові слова: екзистенціалізм, Кормак Маккарті, екзистенційні мотиви, американська література, постапокаліптичний роман, топос дороги.

Iryna Kachur

“The Deepest Depths of Human Life”: Existential Motifs in the Novel “The Road” by Cormac McCarthy

The implementation of the basic principles of existentialism in Cormac McCarthy's novel “The Road” is studied in the article. The author states that this philosophical movement, which explores the problem of human existence, had a significant impact on the formation of world literature and origin of a new literary movement that bears the very same name. The works of American writer Cormac McCarthy are philosophical in nature and cover a great variety of themes such as life and death, freedom, relationship between parents and children, man and nature. The post-apocalyptic novel “The Road”, which brought the author worldwide fame, is considered the pinnacle of his writing skills, as it thematically, compositionally, and stylistically embodies the traditional features of McCarthy's works. It does not have a large number of characters, which allows readers to pay more attention to the philosophical idea of the novel. The author tries to find answers to the essential questions of meaning and purpose of human existence, which makes it possible to identify a significant number of existential motifs, such as absurdity, forlornness, fear, freedom, alienation, individuality, and so on. The motif of absurdity is manifested through the depiction of an almost completely uninhabitable world, in which cruelty and death prevail. The personages of the novel are devoid of illusions and disappointed in life, especially the older generation; so they just try to survive

and keep their individuality. The main characters have a dreadful fear of starvation or violent death, and they are also afraid of losing humanity and hope for a better future. Therefore, fear frees them from the conventions and laws of the hostile world and gives meaning to their existence.

Key words: *existentialism, Cormac McCarthy, existential themes, American literature, post-apocalyptic novel, topos of road.*

Вступ. Екзистенціалізм як нова течія філософії виник наприкінці XIX — початку XX ст., проте над питаннями людського існування та сенсу буття задумувалися ще античні філософи, такі як Сократ, Платон, Арістотель. Хоча в їхніх працях саме поняття «екзистенції» ще не набуло значення філософського концепту, яке отримало завдяки роботам С. К'єркегора, К. Ясперса, М. Гайдеггера та ін. (Stralen, 2005, р. 27). Втім, не лише філософів цікавили онтологічні питання; проблеми людської екзистенції завжди привертала увагу майстрів слова. Одним із таких митців є Кормак Маккарті, володар Пулітцерівської премії і видатна постать в американській літературі. Автор низки романів, кількох новел і п'єс досяг визнання завдяки своєму неординарному погляду на світ, що змушує читача задуматися над «найглибшими глибинами людського буття» (Денисова, 2014, с. 221), вічними питаннями сенсу нашого існування, життєвого призначення та мети. Письменник не ідеалізує життя, а тяжіє до зображення найжахливіших його сторін. Страх і відчай, пошук своєї індивідуальності та місця у світі є одними з багатьох тем, які митець намагається розкрити у своїх творах. Незважаючи на значний внесок у світову літературу, творчість Кормака Маккарті мало досліджена в Україні, жоден з його творів ще не має українського перекладу. Універсальність життєвих реалій, змодельованих Маккарті у романах, актуальна для ситуації пошуку Україною свого місця на геополітичній карті світу та відстоювання права на своє власне існування.

Оскільки в українській науці про літературу дослідники вивчали роман «Дорога» Кормака Маккарті (В. Діброва, А. Лімборська, О. Нагачевська, Ю. Павленко) переважно поза філософськими вимірами екзистенціалізму, **мета статті** полягає у виявленні екзистенційних мотивів у найвідомішому творі американського письменника. Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі **завдання**: 1) уточнити поняття екзистенційного мотиву в художній літературі; 2) розкрити особливості персоносфери роману Маккарті у розрізі філософії екзистенціалізму; 3) проаналізувати жанрову приналежність твору (дистопія, антиутопія, постапокаліптичний роман) як таку, що найвдаліше корелює з проблемами екзистенціалізму; 4) виокремити екзистенційні мотиви у тексті роману відповідно до розроблених моделей (Т. Флінн, К. Панз і Г. Гейл) і проаналізованої змістоформи маккартієвського твору; 5)

охарактеризувати художні прийоми вираження топосу дороги та його символіки (надія, свобода, розвиток, життя) в романі «Дорога».

Критичний огляд літератури, концептуальних рамок, гіпотез тощо. Дослідженням та розробкою принципів екзистенціалізму як напряму у філософії займалися С. К'єркегор (розвинув центральні екзистенційні теми з точки зору теології), К. Ясперс (в «Екзистенціальній філософії» (1938) охарактеризував екзистенціалізм та його основні поняття), Ф. Ніцше (надав екзистенціалізму оптимізму і заперечив існування бога у праці «Весела наука» (1882)), М. Гайдеггер (у роботі «Буття і час» (1927) проаналізував фундаментальні питання онтології). Значний внесок у розвиток екзистенціалізму як літературної течії внесли Ж.-П. Сартр (у книзі «Буття та ніщо» (1943) проаналізував ключові екзистенційні теми, які були художньо відображені в наступних його роботах), С. де Бовуар (розглянула екзистенціалізм крізь призму фемінізму, зокрема у праці «Друга стать» (1949)), А. Камю (досліджував основні екзистенційні теми, особливу увагу приділяв мотиву абсурдності буття). В їхніх художніх творах були реалізовані принципи екзистенціалізму, які ми можемо прослідкувати і в романах Маккарті. Вивченню творчості Кормака Маккарті присвячені роботи Г. Блума («Cormac McCarthy» (2009), в якій подається ґрунтовний аналіз творів письменника), С. Фрая («Understanding Cormac McCarthy» (2012), де досліджується життя та творчий шлях автора), Д. Люс («Reading the World: Cormac McCarthy's Tennessee Period» (2009), в якій розглядається історичний та філософський контекст ранніх робіт митця), М. Крюса («Books Are Made Out of Books: A Guide to Cormac McCarthy's Literary Influences» (2017), де аналізується вплив письменників та мислителів, на яких Маккарті посилається у своїх роботах).

Методологія дослідження. Під час дослідження роману «Дорога» були використані метод ретельного прочитання (close reading) та екзистенціалістська концепція. Метод ретельного прочитання, який ґрунтується на вдумливому і критичному аналізі тексту, дав змогу розкрити та охарактеризувати теми, ідеї, систему образів, стилістичні та семантичні особливості твору. Екзистенціалістська концепція дала змогу проаналізувати роман з точки зору філософії екзистенціалізму та виявити ключові екзистенційні мотиви.

Результати дослідження та обговорення.

Термін «екзистенціалізм», як зазначено у рукописах С. де Бовуар та М. Мерлоу-Понті, з'явився у 1943 році завдяки французькому філософу Г. Марселю, який цим словом назвав групу філософів, одним із представників якої був теоретик екзистенціалізму в літературі Ж.-П. Сартр (Stralen, 2005, р. 24). Відсутність наразі чіткого визначення поняття дає змогу філософам і гуманітаріям загалом трактувати цей термін по-різному. Так, С. К'еркегор, данський християнський мислитель, визначив «екзистенцію» як внутрішнє буття людини, яке поступово переходить у зовнішнє (Kierkegaard, 1951–1962; Вінквіст і Тейлор, 2003, с. 192). Ф. Ніцше схилився до думки, що світ по своїй суті є безглуздим і тому людина має сама надати йому цінності та сенсу своєму існуванню (Ніцше, 2013; Panza, & Gale, 2009, р. 18). Таким чином, індивід є вільним у виборі свого способу життя, тобто сам є творцем своєї долі.

Екзистенціалісти розмежовують поняття «буття» та «існування» (екзистенція): перше належить до навколишнього та соціального світу, а друге — до внутрішнього життя людини, її індивідуального «я». За К. Ясперсом, екзистенція є основою буття, яку можна зрозуміти завдяки переживанням (Ясперс, 2000, с. 82). В працях С. К'еркегора термін «існування» перейшов від кількісного визначення до якісної категорії: існувати — не просто «бути тут», але «бути тут з певною метою», конкретне існування суб'єкта. Тобто людина розглядається як істота, яка потрапила в певну ситуацію і має знайти першопричини та сенс свого існування (Stralen, 2005, р. 27). Спочатку філософія екзистенціалізму була тісно пов'язана з богом, який виступає як вища сила, що володіє таємницями буття, проте згодом роль бога в розумінні людиною свого призначення нівелюється. Значного розвитку набувають атеїстичні теорії. Так, у німецького філософа М. Гайдеггера бог набуває значення трансцендентального, безмежного (Stralen, 2005, р. 29). Інакше кажучи, людина живе у світі, де релігійна надія померла, а тому вона приречена на життя без вищого сенсу і благодаті. З точки зору Ж.-П. Сартра, А. Камю та інших атеїстичних екзистенціалістів, це означає, що людина покинута, безпорадна, бо ні в собі, ні зовні їй нема на що опертися, у неї немає і не може бути ніякого виправдання. В результаті, якщо існування передує сутності, то самою лише людською природою не можна нічого пояснити. Турбота, страх, тривога, совість, рішучість й інші модуси людської екзистенції визначаються тільки через ніщо — смерть, вони є, по суті, різними способами зіткнення з ніщо; руху до нього або втечі від нього кожної людини (Грехнев, 1997, с. 145).

Значну ролі у філософії екзистенціалізму відіграє свобода. Для К. Ясперса вона тісно пов'язана з існуванням, тобто можливістю вибору свого

місця у світі. Спосіб життя, який обмежується лише «перебуванням тут», тобто, по суті, є обмеженням людської волі, філософ визначає як «міфічний напівсон». Проте екзистенціаліст також вважає, що у загрозованих для життя ситуаціях людина прокидається від сну і починає прагнути наповнити своє існування значенням (Stralen, 2005, р. 29). Ж.-П. Сартр зазначає, що людина первісно собою нічого не являє, є лише існування, а свою сутність вона досягає через свободу. Відповідно до цього принципу, людина у свободі творить саму себе (Смілик, 2016, с. 31). Таким чином, філософ говорить, що всі люди вільні, оскільки неможливо вилучити свободу зі свідомості. Він вважає, що свобода абсолютна й існує у формі дії та діяльності. Тож можна сказати, що свобода в екзистенціалізмі включає в себе дві умови: можливість вибору людиною самої цілі (свобода волі) та здатність досягти поставленої цілі (свобода дій). Важливе значення відіграє вибір як можливість людини вибирати саму себе та нести відповідальність за свій вибір (Грехнев, 1997, с. 152). Тож свобода, або хоча б її ілюзія, є невід'ємною частиною людського існування.

В рамках філософської думки США Т. Флінн вбачає суть екзистенціалізму в 5 основних постулатах.

- Існування (екзистенція) передує сутності (есенції). Те чим є людина (її суть) залежить від її виборів (її існування), а не навпаки. Сутність — це не фатум, адже людина сама виступає творцем своєї долі.
- Час відіграє важливу роль. По своїй природі людина залежить від часу. На відміну від годинникового, який можна виміряти, людський час є якісним: «потім», «вже», «тепер» відрізняються одне від одного значенням та цінністю.
- Гуманізм. Екзистенціалізм — це людиноцентристська філософія, яка концентрує свою у вагу на пошуку людиною, яка перебуває під соціальним та економічним тиском масового суспільства поверховості й конформізму, своєї ідентичності та сенсу життя.
- Свобода та відповідальність. Екзистенціалізм — це філософія свободи, основою якої є теза, що людина може подивитися на своє життя з боку та обдумати свої вчинки. У цьому значенні людина завжди є чимось більшим. Але вона має бути настільки відповідальною, наскільки є вільною.
- Етичні міркування мають першорядне значення. Хоча кожен філософ-екзистенціаліст розуміє етику так само, як і свободу, по-різному, проте основною метою є залучення людини до дослідження справжності свого життя та суспільства в цілому (Flynn, 2009, р. 11).

Тож в екзистенціалізмі «буття» означає існування певним чином, тобто існування, яке стосується фундаментальних питань життя та вимог, які воно висуває. Тільки від людини залежить, яким буде її життя (Stralen, 2005, р. 31). Отже, екзистенціалізм концентрується на природі людського існування, його цінності та значенні.

У художній літературі питання екзистенціалізму набувають розвитку в повоєнні періоди. Після Другої світової війни існування починають розуміти як похмуре життя без ілюзій (Stralen, 2005, р. 31). Письменники все частіше намагаються знайти відповіді на вічні питання та віднайти сенс людського життя в абсурдному повоєнному світі, як, наприклад, у романі А. Камю «Чума» (1947).

У відомому циклі есе «Що таке література?», опублікованому 1948 року, Ж.-П. Сартр увів поняття «ідейної літератури», яка ґрунтується на тому, що письменництво є відповідальною діяльністю, причому ця відповідальність має бути відображена в змісті, а не лише у формі твору (Сартр, 2000; Flynn, 2009, pp. 16–17). Таким чином, екзистенціалізм розвиває соціальну свідомість та переконання, що зображальне мистецтво, принаймні література, повинно бути соціально та політично спрямованим (Flynn, 2009, р. 18). Крім того, повоєнна література відкидає будь-який інтерес до класичного типу створення психологічних образів і віддає перевагу зображенню таких ситуацій, в яких показується утвердження людської свободи. У своїх творах письменники значну роль відводять міфу, а формування соціальної відповідальності набуває першочергового значення. Обов'язок письменника — служити суспільству та змінювати його (Barnes, 1959, р. 15).

Більше того, письменники-екзистенціалісти відкидають не лише традиційні релігійні системи, які пропонують готові відповіді, а навіть існування будь-яких остаточних відповідей. Вони наполягають, що навіть якщо бог існує, то все одно сенс життя та те, як його прожити, залишаються відкритими питаннями, на які кожен повинен знайти відповіді сам (Panza, & Gale, 2009, р. 1). А. Камю говорить, що провідним питанням філософії є самогубство й чи життя варте того, щоб жити (Камю, 2015, с. 4). Саме ці мотиви домінують в його глибоко філософському творі «Сторонній» (1942), який належить до зразків літератури екзистенціалізму. Значна роль в екзистенційних творах відводиться мотивам абсурдності буття, відчаю, страху, визначенню та самоусвідомленню свого призначення, розчаруванню в суспільстві. Все це пов'язано з наслідками революцій, воєн і тоталітарних режимів, жертвами яких стали мільйони людей (Стороженко, 2012, с. 64).

Найважливішу добірку основних екзистенційних мотивів у філософських та літературних творах

запропонували К. Панз і Г. Гейл, на яку ми спираємося надалі.

— Абсурдність. Для екзистенціалістів життя абсурдне. Воно не має ні сенсу, ні значення, ні кінцевої мети, але людині воно потрібне, щоб знайти сенс, значення та мету.

— Відчуження. Людина відчуває, що вона живе не своїм життям і не належить до цього світу.

— Тривога або страх. Відчуття неспокою, яке виникає, коли людина усвідомлює, що життя абсурдне.

— Безнадія. Відчуття самотності й розуміння того, що ніхто не допоможе надати сенсу твоєму існуванню.

— Відповідальність. Кожен несе за щось відповідальність. Неможливо отримати путівник по життю, тож людина сама має взяти на себе відповідальність, щоб пройти цей шлях та знайти сенс свого життя.

— Автентичність. Людям потрібна справжність — вони хочуть жити так, щоб те, ким вони є, гармоніювало зі світом, в якому вони живуть.

— Індивідуальність та свобода. Важливою частиною розвитку справжнього життя, яке приносить задоволення, є індивідуальність. Наука чи системи, які намагаються приховати абсурдність життя, часто відбирають людську індивідуальність та свободу.

— Запал та усвідомлення свого призначення. Ще одним важливим аспектом справжнього життя є сама тяга до життя, а не пасивного існування, яка теж перебуває під тиском тих самих сил, що й індивідуальність.

— Смерть. Це кінцевий зміст усіх людських дій і важливе джерело абсурдності життя (Panza & Gale, 2009, р. 12).

Наявність цих мотивів можна прослідкувати у творчості Маккарті, зокрема у романі «Дорога», написаному в 2006 р. та екранізованому в 2010 р. Саме цей твір приніс письменнику світову славу та Пулітцерівську премію в 2007 році. Особливістю роману (як й інших прозових творів письменника) є відсутність поділу на розділи, спрощена стилістика, майже повна відмова від розділових знаків. Часопростір твору характеризується відсутністю минулого та майбутнього, є лише похмуре існування тут і зараз (Діброва, 2014, с. 279). Час — це безперервний хід по колу, у якому кожен день нагадує попередній і змінюються лише ніч (непроглядний морок) та день (сірі сутінки). Незважаючи на те, що в романі «Дорога» можна прослідкувати риси антиутопії, а саме: зображення суспільства, в якому домінує насильство, а роль особистості знецінюється; роман належить до жанру постапокаліпсису, оскільки події в творі відбуваються після краху цивілізації, коли внаслідок катастрофи майже все живе було знищене, а людство було приречене

на виживання. Крім того, Маккарті використовує у своєму тексті елементи неоготики, що передовсім передаються моторошністю картин природи, страхом людини перед втратою своєї індивідуальності, зверненням до аналізу патологічних станів, зокрема сновидінь. Головні герої, батько і син, перебувають у ворожому середовищі й змушені боротися за власне існування та збереження людської ідентичності (Лімборська, 2018, с. 144).

Сюжет роману розгортається у світі, зруйнованому невідомою катастрофою, в якому не залишилося нічого, крім обгорілих дерев, забруднених річок, зруйнованих міст та попелу, який покриває все довкола. Протагоністи рухаються спустошеною країною на південь. Вони втікають від холодів, що насуваються із-за гір, та голоду. Щоб не наражатися на небезпеку, персонажі намагаються уникати зустрічі з іншими, адже у світі, де майже все живе було знищене, людяність теж втратила свою цінність — процвітає канібалізм (McCarthy, 2006, р. 52, р. 80, р. 145), рабство (McCarthy, 2006, р. 66), проституція (McCarthy, 2006, р. 66). Їхній шлях повний небезпек, неочікуваних ситуацій та труднощів, які постійно випробовують їхню стійкість та волю.

В романі майже повністю відсутні власні імена, їх не мають і батько з сином. В такий спосіб автор формує універсальні, майже архетипові образи, подібні до дійових осіб середньовічних мораліте, наприклад як у тексті “Everyman” (1509–1519), а також наголошує на тому, що з крахом цивілізації людські інститути теж втрачають свою цінність. Один із персонажів так виправдовує свою відмову назвати справжнє ім’я: “I don’t want anybody talking about me... I mean you could talk about me maybe. But nobody could say that it was me. I could be anybody. I think in times like these the less said the better” (McCarthy, 2006, р. 125). Там не важливо хто ти, адже кінець все одно для всіх один.

Перший екзистенційний мотив, абсурдність буття, проявляється в безглуздісті й порожнечі світу, в якому опинилися герої: “Where all was burnt to ash before them no fires were to be had and the nights were long and dark and cold beyond anything they’d yet encountered” (McCarthy, 2006, р. 11). Батька з сином оточує вороже середовище, яке більше нагадує моторошний сон, ніж дійсність, все в ньому позбавлено сенсу: “...he saw for a brief moment the absolute truth of the world. The cold relentless circling of the intestate earth. Darkness implacable. ... The crushing black vacuum of the universe” (McCarthy, 2006, р. 94). Тобто, життя у Маккарті порівнюється з холодом, циклічністю і бездонною темрявою космосу.

Мотиви відчуження та автентичності реалізовані в образі батька, якому постійно сниться світ, до якого він колись належав, який і досі залишається справжнім для нього: “Rich dreams

now which he was loathe to wake from. Things no longer known in the world” (McCarthy, 2006, р. 95). Ностальгія за втраченим проявляється в спогадах про дитячі роки та дружину, про суспільство, частиною якого він був, про життя, якого в нього вже не може бути: “...he thought about his life but there was no life to think about...” (McCarthy, 2006, р. 173). І тому для сина, який народився в постапокаліптичному світі, батько постає втіленням давно втрачених цінностей: “...to the boy he was himself an alien. A being from a planet that no longer existed” (McCarthy, 2006, р. 111). Для хлопчика ця моторошна реальність — єдиний світ, який він знає, тому для батька він теж є, ніби чужинцем, якого важко зрозуміти. Незважаючи на те, що батько та син належать до різних світів, вони багато значать один для одного: “... each the other’s world entire” (McCarthy, 2006, р. 6).

Мотиви тривоги та страху, які є невід’ємною частиною абсурдного буття, теж знайшли своє відображення у творі. Головні герої мають постійно турбуватися про їжу та одяг заради виживання: “Mostly he worried about their shoes. That and food. Always food” (McCarthy, 2006, р. 13). Адже, саме ці прості речі є тим ресурсом, за який іде запекла боротьба. Тому люди бояться одне одного й намагаються уникати, як і батько та син, які завжди насторожі, навіть щодо власного відображення: “They came upon themselves in a mirror and he almost raised the pistol” (McCarthy, 2006, р. 95). Особливе місце займає страх смерті, який перегукується з мотивом смерті. Людина завжди боїться померти, але для батька найгірше — побачити смерть своєї дитини: “I cant hold my son dead in my arms. I thought I could but I cant” (McCarthy, 2006, р. 204). Тож у цьому моторошному світі, де немає місця надіям, смерть є невід’ємною частиною буття і найзаповітнішою мрією: “There were few nights lying in the dark that he did not envy the dead” (McCarthy, 2006, р. 167). Проте, незважаючи на це, ніхто не поспішає помирати, кожен прагне за всяку ціну продовжити власне існування хоча б на мить: “Nobody wants to be here and nobody wants to leave” (McCarthy, 2006, р. 123).

Співзвучним із попереднім мотивом є мотив безнадії. Мандрівникам нема на що сподіватися, і вони ідуть дорогою без певного призначення, адже все було знищено: “There was nowhere to go” (McCarthy, 2006, р. 90). Тож батько із сином ідуть лише, щоб вижити. Віру в бога теж було втрачено разом із крахом цивілізації: “A single grey flake sifting down. He caught it in his hand and watched it expire there like the last host of Christendom” (McCarthy, 2006, р. 12). Проте вони не зневірюються, для батька призначення та ціль життя — це його син, заради нього він живе, в ньому бачить своє існування: “...the boy was all that stood between him and death” (McCarthy, 2006, р. 22). Життєва ціль хлопчика полягає в тому, щоб залишатися

людиною попри все та, як навчив його батько, нести вогонь в серці, віру в людей: “*We’re carrying the fire*” (McCarthy, 2006, p. 93). Саме це надає йому сили продовжувати далі жити, навіть після втрати єдиної рідної людини.

Що ж до мотиву відповідальності, то він проявляється не лише у виборах, які персонажі роблять на своєму шляху, а у відповідальності за власне життя та життя інших. Маккарті демонструє це в образі батька, який робить все можливе, щоб зберегти життя сину: “...*the man sat with his arms around the boy trying to warm him*” (McCarthy, 2006, p. 8).

Мотиви індивідуальності та свободи теж отримують художнє втілення в романі. Так, головні герої намагаються вирватися із похмурої реальності, але вона постійно переслідує їх: “*He hoped it would be brighter where for all he knew the world grew darker daily*” (McCarthy, 2006, p. 156). Вони прагнуть кинути виклик жорсткому світу і проявити свою індивідуальність: “*The boy had found some crayons and painted his facemask with fangs...*” (McCarthy, 2006, p. 11). Хлопчик ще сповнений віри в людей і навіть серед суцільного зла бачить добро, і тому зрештою удача знайти однодумців всміхається йому: “*The woman when she saw him put her arms around him... I am so glad to see you*” (McCarthy, 2006, p. 210). Батько ж знаходить своє звільнення в смерті.

Особливе значення у творі відводиться образу дороги, яка символізує рух та плинність життя. Вона є водночас провідною зіркою та джерелом небезпек, з нею пов’язані ключові події в житті героїв: втеча від озброєної банди канібалів (McCarthy, 2006, pp. 46–49), допомога старому мандрівнику (McCarthy, 2006, pp. 117–118), покарання грабіжника (McCarthy, 2006, pp. 186–188), зустріч з однодумцями (McCarthy, 2006, pp. 207–209). Для батька з сином дорога — це джерело надії на краще майбутнє, це саме життя: нерівне, звивисте, повне труднощів та небезпек, яке не кожен зможе пройти з гордо піднятою головою. Тобто в контексті філософії екзистенціалізму дорога виступає символом пошуку людиною свого місця у світі, сенсу та мети свого існування.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Екзистенціалізм, сформований як філософська течія, досить швидко поширився в літературі. Онтологічні питання сенсу людського існування завжди цікавили письменників, осо-

бливо у післявоєнні періоди, коли людина була найбільш зневіреною та розчарованою існуючим суспільним ладом. У літературі США другої половини ХХ — початку ХХІ ст. такі теми розробляє Кормак Маккарті. У своїх творах автор неодноразово звертається до філософії екзистенціалізму, а саме до проблем мети та сенсу людського існування. Його відомий постапокаліптичний роман «Дорога» привертає увагу читача не лише своїми надзвичайно реалістичними зображеннями людських страждань та деградації цивілізації, а й глибоко філософською проблематикою. У творі виразно прочитуються такі екзистенційні мотиви: абсурдність буття, відчуження, тривога та страх, безнадія, відповідальність, автентичність, індивідуальність, свобода, усвідомлення свого призначення, смерть. Своім романом автор демонструє, що навіть у абсурдному світі без віри й сподівань, де людське життя нічого не важить, все ж є місце людяності та мріям, адже згідно з філософією екзистенціалізму людина є вільною у виборі свого шляху й мети свого існування.

Виокремлені екзистенційні мотиви в романі «Дорога» К. Маккарті формують семантичне підґрунтя жанрового різновиду постапокаліптичного роману з рисами неоготики. У персоносфері твору, розроблений у контексті філософії екзистенціалізму, батько з сином виступають представниками різних світів (до та після катастрофи), але вони об’єднані єдиною метою — виживанням та пошуком свого місця у світі. Заявлена в назві роману дорога виконує не лише функцію топосу, а набуває ознак часу, який допоможе віднайти сенс та мету людського існування. Дорога символізує власне життя та надії на краще майбутнє.

Ретельне прочитання усього корпусу романістики Кормака Маккарті у контексті філософії екзистенціалізму є перспективним, оскільки американський письменник вбачає у художній літературі засіб формування людської особистості. На його думку, твір має наштовхувати читача на роздуми про сенс буття, мету та призначення людського існування й інші важливі сьгодні онтологічні питання. Важливим етапом є вивчення екзистенційних мотивів у ранньому періоді творчості романіста 1990-х років — зокрема, «прикордонної трилогії» (“*All the Pretty Horses*”, “*The Crossings*”, “*Cities of the Plain*”) — для простеження формування «найглибших глибин людського буття» сучасної літератури США.

ДЖЕРЕЛА

1. Вінквіст, Ч., Тейлор, В. (Ред.). (2003). Пер. з англ. В. Шовкун. *Енциклопедія постмодернізму*. Видво Соломії Павличко «Основи».
2. Грехнев, В. С. (1997). *Философия XX века. Экзистенциализм*. ЦИНО общества «Знание» России, 143–152.
3. Денисова, Т. (2014). Вступне слово. *Американські літературні студії в Україні*. Матеріали міжнародного симпозиуму, Вип. 8, 221–223.

4. Діброва, В. (2014). «Дорога» Кормака Маккарті та питання метатексту. *Американські літературні студії в Україні*. Матеріали міжнародного симпозіуму, Вип. 8, 277–288.
5. Камю, А. (2015). *Міф про Сізіфа*. Есе. Пер. з фр. О. Жупанський. «Портфель».
6. Лімборська, А. І. (2018). Постапокаліптичне майбутнє і доля цивілізації в контексті нової готики: роман «Дорога» Кормака Маккарті. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Філологічні науки*. № 1, 143–148.
7. Ницше Ф. (2013). *По ту сторону добра и зла: прелюдия к философии будущего*. Харьков: Фолио.
8. Сартр, Ж. П. (2000). *Что такое литература?* Пер. с фр. Н. И. Полторацкой. Санкт-Петербург: Алетейя: CEU.
9. Смілик, А. (2016). Проблема свободи й відповідальності у філософії екзистенціалізму. *Jurnalul juridic national: teorie si practica*. № 2 (18), 30–34.
10. Стороженко, Л. Г. (2012). Екзистенційні виміри архетипу міста в малій прозі Бориса Тенети. *Магістеріум. Літературознавчі студії*. Вип. 48, 64–66.
11. Ясперс, К. (2000). *Всемирная история философии: Введение*. Пер. с нем. К. В. Лощевский. Санкт-Петербург: Наука.
12. Barnes, H. (1959). *Humanistic Existentialism: The Literature of Possibility*. University of Nebraska Press.
13. Flynn, T. (2009). *Existentialism*. Sterling Publishing Company, Inc.
14. Kierkegaard S. (1951–1962). *Gesammelte Werke*. Dusseldorf-Koln.
15. McCarthy, C. (2006). *The Road*. M-71, Ltd.
16. Panza, C. & Gale, G. (2009). *Existentialism for Dummies*. Wiley Publishing, Inc.
17. Stralen, H. (2005). *Choices and Conflicts: Essays on Literature and Existentialism*. Peter Lang.

REFERENCES

1. Denysova, T. (2014). Vstupne slovo. *Amerykanski literaturni studii v Ukraini. Materialy mizhnarodnoho sympoziumu*, Vyp. 8, pp. 221–223 [in Ukrainian].
2. Dibrova, V. (2014). «Doroha» Kormaka Makkarti ta pytannia metatekstu. *Amerykanski literaturni studii v Ukraini. Materialy mizhnarodnoho sympoziumu*, Vyp. 8, pp. 277–288 [in Ukrainian].
3. Hrehnev, V. S. (1997). Filosofiia 20 veka. *Ekzistentsializm*, pp. 143–152, TsINO obshchestva «Znaniie» Rosii [in Russian].
4. Iaspers, K. (2000). *Vsemirnaia istoriia filosofii: Vvedeniie*. Per. s nem. K. V. Loshchevskiy. Spb.: Nauka, 272 p. (in Russian)
5. Kamiu, A. (2015). *Mif pro Sizifa*. Ese. Per. z fr. O. Zhupanskyi. «Portfel», 105 p. [in Ukrainian].
6. Limborska, A. I. (2018). Postapokaliptychne maibutnie i dolia tsyvilizatsii v konteksti novoi hotyky: roman «Doroha» Kormaka Makkarti. *Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelia, Seriia: Filolohichni nauky, № 1*, pp. 143–148 [in Ukrainian].
7. Nitsshe, F. (2013). *Pa tu storanu dabra y zla: preliudiia k filosofii budushcheho*. Kharkov: Folio, 446 p. [in Russian].
8. Sartr, Zh. P. (2000). *Shto takoe literatura?* Per. s fr. N. Y. Poltoratskoi. Spb.: Aleteiia: CEU, 466 p. [in Russian].
9. Smilyk, A. (2016). Problema svobody i vidpovidalnosti u filosofii ekzystentsializmu. *Jurnalul juridic national: teorie si practica*, № 2 (18), pp. 30–34 [in Ukrainian].
10. Storozhenko, L. H. (2012). Ekzystentsiini vymiry arkhetypu mista v malii prozi Borysa Tenety. *Mahisterium. Literaturoznavchi studii*, Vyp. 48, pp. 64–66 [in Ukrainian].
11. Vinkvist, Ch., Teilor, V. (ed.). (2003). Per. z angl. V. Shovkun. *Entsyklopedia postmodernizmu*. Vud-vo Solomii Pavlychko «Osnovy», 503 p. [in Ukrainian].
12. Barnes, H. (1959). *Humanistic Existentialism: The Literature of Possibility*. University of Nebraska Press [in English].
13. Flynn, T. (2009). *Existentialism*. Sterling Publishing Company, Inc. [in English].
14. Kierkegaard S. (1951–1962). *Gesammelte Werke*. Dusseldorf-Koln [in German].
15. McCarthy, C. (2006). *The Road*. M-71, Ltd. [in English].
16. Panza, C. & Gale G. (2009). *Existentialism for Dummies*. Wiley Publishing, Inc. [in English].
17. Stralen, H. (2005). *Choices and Conflicts: Essays on Literature and Existentialism*. Peter Lang [in English].

Дата надходження статті до редакції: 16.08.2021.

Прийнято до друку: 22.09.2021.